

Farizeusok és vámszedők*

Fabiny
Tamás

„Némely elbizakodott embernek, aki igaznak tartotta magát, a többieket pedig lenézte, ezt a példázatot mondta: Két ember ment fel a templomba imádkozni: az egyik farizeus, a másik vámszedő. A farizeus megállt, és így imádkozott magában: Istenem, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: rabló, gonosz, parázna, vagy mint ez a vámszedő is. Böjtölök kétszer egy héten, tizedet adok mindenből, amit szerzek. A vámszedő pedig távol állva, még szemét sem akarta az égre emelni, hanem a mellét verve így szólt: Istenem, légy irgalmas nekem, bűnösnek! Mondom nektek, ez megigazulva ment haza, nem úgy, mint amaz. Mert aki felmagasztalja magát, megaláztatik, aki pedig megalázza magát, felmagasztaltatik.” (Lk 18,9–14)

A megigazulás a lutheri teológia központi témája. Hol, ha nem itt, a wittenbergi vártemplomban keressük ennek a kérdésnek a mai aktualitását?

Amit a páli és a lutheri teológia elvontnak tűnő tantételben fogalmaz meg, azt Jézus egy példázatban mondja el. Itt egy olyan helyzetet ábrázol, amelyben mi is vagyunk: két ember imádkozik a templomban.

Az egyikük egy farizeus. Ő megáll, és magában imádkozik. Jézus tömör példázatában minden szó hangsúlyos. A görög szöveg szerint ő *sztatheisz*, vagyis megállva imádkozik. Talán úgy is mondhatjuk: beáll. Mint amikor valaki szónoki tartást vesz fel. Felveszi az imádság pózát. Szerepet játszik, mint nagyvárosokban az élő szobrok, akik turistalátványosságként szolgálnak. És persze egy hatásos fotóért némi pénzt is elvárnak. A farizeus behelyezkedik, felveszi a pózt, és imádkozni kezd. Aztán várja, hogy exponáljon egy mennyei fényképezőgép, és csörrenjen a pénz a lába előtt. Úgy érzi, megdolgozott érte.

Jézus ezt mondja a farizeusról: ő „magában imádkozik”. Ezt érthetjük úgy, hogy csendben mozog az ajka. De a „magában” ennél sokkal többet jelent. A farizeus nem párbeszédet folytat Istennel, hanem monológot mond. Szépen felmondja a leckét: „*Böjtölök kétszer egy héten, tizedet adok mindenből.*” Nem is csak a leckét mondja fel, hanem kifejezetten stréber, túlbuzgó. A mózesi törvények ugyanis csak heti egy böjtöt írnak elő, de ő 100 százalékkal túlteljesíti a normát: kétszer is böjtöl egy héten. Aztán azzal dicsekszik, hogy mindenből tizedet ad, jóllehet ugyancsak a mózesi törvények szerint a gabona, a must és az olaj vásárlásakor nem volna kötelező a tized. A legcifrább azonban az, hogy hálát ad azért, hogy ő nem olyan, mint a többi ember, mint általában a bűnösök. És itt hátrasandít az ugyancsak ott imádkozó vámszedőre. Áldott légy, Uram, hogy én nem vagyok olyan, mint ő! Hiszen ország-világ számára evidens, te pedig a legjobban tudod, hogy ő milyen bűnös. Mint egy falat kenyér, úgy kell neki ez a vámszedő. Hiszen a bűnös ember – vélt vagy valós – mocskossága mellett ő mindenképpen tisztának tűnik. A vámszedő az ő ragyogó önarcképének sötét háttere.

Luther itt, Wittenbergben 1530-ban prédikált erről az emberről. „Nagy szent farizeusnak” nevezte őt, ami máris jelzi, hogy a maga kora egyházának képmutatóit látja az ő személyében. Ilyen erős szavakkal prédikált

* Az igehirdetés elhangzott a wittenbergi vártemplomban 2017. augusztus 27-én.

Luther: „...[a farizeus] óriási önimádatában felemelte tekintetét, és hányingert kapott a szegény vámszedőtől, annyira kéjelgett abban, hogy körüludvarolja Isten...” (LVM 6: 401) Luther jól rátapint a lényegre. Magukat oly kegyesnek tartó emberek sokszor tényleg hányingert kapnak a bűnösök és nyomorultak láttán. Felfordul a gyomruk, ha hajléktalanokkal, idegenekkel, fogyatékkal élőkkel találkozunk.

Ebben az imádságnak nevezett monológban folyamatosan egyes szám első személyben beszél a farizeus: „Én böjtölök... én adok tizedet...” A két rövid mondatban összesen ötször szerepel az „én” személyes névmás. A görög szövegben ez az *ego*. A farizeus imája nem Istenhez szól, hanem az egója körül forog. Az imából teljességgel kimarad Isten és kimarad a másik ember. Ismét Luthert idézem, amikor ő kora farizeusairól szól: „Attól még az ördögnél is jobban óvják magukat, hogy odamenjenek egy szegény esendő bűnöshöz, és intsék vagy megjobbítsák őt.” (LVM 6: 402) Bármennyire is kegyesnek tűnik az ilyen ima, valójában nagyon is kegyetlen.

Korunk farizeusa talán nem a böjtöt és nem a tizedet emlegeti imádságnak hitt monológjában, hanem ilyen büszke jelentéseket ad: Ennyi és annyi templomot építke, ezt és azt a projektet indítom útnak, ilyen és olyan diakóniai munkát végzek, ebben és abban a tévéműsorban szerepelek rendszeresen. Vagy éppen így dicsekszik: a szószéken most igazán kivágtam a rezet. Azt mondták rólam: „minden szava aranyat ér”, prédikációmra megint sokan megtértek, amúgy is két végén égetem a gyertyát, húsz éve nem voltam szabadságon...

Lássuk azért most a másik embert: hogyan imádkozik a vámszedő? Róla azt mondja Jézus, hogy „távol áll”. Tudja, hogy neki nem szabad előremennie a jámborok közé, ő meg kell hogy álljon a pogányok udvaránál. Mellét verve így imádkozik: „*Légy irgalmas nekem, bűnösnek!*” Egészen rövid ez az imádság. Mint ahogy számos újszövetségi imádság rövid: „Segíts rajtunk, elveszünk!” „Hiszek, légy segítségül hitetlenségemen!” „Én Uram és én Istenem!” A vámszedő imádságának az alanya már nem az ember, hanem Isten. Irgalmat kér Istentől. Az irgalmas Istent keresi, ahogy Luther is tette reformátorra formálódásának kezdetén: „Hogyan találom irgalmas Istent?” Ez a 21. század emberének kérdése is, kiegészítve egy másikkal: „Hogyan találom irgalmas felebarátot?”

Példázata végén Jézus egy sajátos helycserére utal: „*Aki magát felmagasztalja, megaláztatik. Aki magát megalázza, felmagasztaltatik.*” Ez a frappáns mondat az evangéliumban és annak hatástörténetében számos formában szerepel. Most – a Magyarország nemzeti ünnepe utáni napokban, amikor államalapító királyunkra emlékeztünk – Szent István királynak a fiához intézett híres intelmeire utalok, ahol ezt olvassuk: „Tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik, és hogy semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség.” A bölcs király örökségét politikusoknak és egyháziaknak, vezetőknek és kisembereknek egyaránt örizniük kell. Semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség.

Mindez olyan egyszerűnek tűnik. A bökkenő ott van, hogy idővel újabb helycsere történhet. Annyira azonosulunk a vámszedővel, és olyan választékosan ítéljük el a farizeust, hogy farizeus vámszedők leszünk. Sok évvel ezelőtt hittanból írtam dolgozatot egy evangélikus gimnáziumban. Az A csoporttól ezt kérdeztem: Hogyan imádkozott a farizeus? Legtöbben helyesen válaszoltak: „Hálát adok, hogy nem vagyok olyan, mint ez a vámszedő.” A B csoport kérdése ez volt: Milyen szavakkal imádkozott a vámszedő? Egy diák ezt írta: „Hálát adok, hogy nem vagyok olyan, mint ez a farizeus...” Na, puff neki.

Gondoljuk meg, nem csúszunk-e bele ilyen hibába.

A jézusi példázat vámszedője tudja, hogy ő bűnös. Se pénze, se rangja, se társadalmi kapcsolatai nem érnek semmit. Talán ezt mondja: „Bizony, koldus vagyok, ez az igazság.”

Egyszer eljön az igazság pillanata, amikor nem a vélt vagy valós teljesítményünk számít, hanem egyedül Isten irgalma, amely minket elfogad. A 19. és 20. század ellentmondásos alakja I. Ferenc József. Az ő temetéséről szól a korabeli tudósítás. Az uralkodó koporsóját fáklyás kísérettel viszik a temetkezési helyül szolgáló kriptához. Ott a főudvarmester botjával megkopogtatja a tölgyfa kaput, mire a kapucinusok rendházfőnöke kiszól belülről:

- Ki az?
- Őfelsége, I. Ferenc József, Ausztria császára, Magyarország királya kér bebocsáttatást.
- Ignosco, nem ismerem – mondja a hang.

Másodszor is kopogtatás, kérdés, büszke válasz, majd az elutasítás:

- Ignosco, nem ismerem!

Harmadszor is kopog az udvarmester, majd hangzik a kérdés:

- Ki az? Ki kíván bebocsáttatást?

A főudvarmester válaszol:

- Bocsássátok be a mi bűnös testvérünket, Ferenc Józsefet!

Erre aztán már kinyílik a kapu.

Szép ez az elbeszélés, remélem, hogy így történt. Ugyanakkor ne várjuk meg halálunk óráját, hogy ott más nevezzen minket egyszerű, bűnös testvérek. Tudjunk imádságunkban őszintén így könyörögni: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek! Pál apostol is így vallott: „...a bűnösök között első vagyok én” (1Tim 1,15). Ha önteltség helyett ilyen alázattal élünk ebben a világban, akkor személyes példaadásunk nyomán talán sokan tudják ugyanígy megvallani bűneiket, letenni terheiket, és egyre többen állunk majd ott, a templom hátsó felében. Látszólag távol, valójában nagyon közel. Távol a tömegektől, ám közel Isten szívéhez. Ha egyre többen állnak, állunk majd a bűnvallóknak ebben a közösségében, akkor talán megvalósul az, amit Bonhoeffer *Etikájában* vizionált. Ott ugyanis azt vallja, hogy az egyház az a hely, ahol a bűnfelismerés valóságos lesz. Ő sajátos módon így fogalmaz: „...a Napnyugatnak meg kell vallania Jézus Krisztustól való elpártolását.” Ebben a bonhoefferi bűnvallásban egyebek mellett ilyen mondatok szerepelnek:

„Az egyház megvallja, hogy igehirdetése [...] nem volt kellően meggyőző és nyílt. Megvallja féltékenységét, a nehézségek előli kibúváásokat, veszedelmes engedményeit. Gyakran megtagadta órállói és vigasztalói feladatát. Ezáltal a kivetettekől és megvetettekől többször megtagadta a kötelező könyörületet. Néma maradt, amikor kiáltania kellett volna, mert az ártatlanok vére az égre kiáltott. [...] Vétkessé vált Krisztus leggyengébb és legkiszolgáltatottabb testvéreinek vére hullásában. [...] Az egyház megvallja, hogy jogtalanul biztonságra, nyugalomra, békére, birtokra, megbecsülésre áhítozott, és így az emberek mohóságát nem fékezte, hanem előmozdította. [...] Saját elnémulása folytán vétkes lett az egyház a felelősségteljes cselekvés, a helytállás bátorságának és elszántságának elvesztésében: nem volt kész szenvedni azért, amit helyesnek ítélt.”

Lehet folytatni ezt az imádságot. Németül és magyarul, ki-ki a maga helyzetében. Ott kell állnunk a templom hátsó udvarában. Távol, és mégis közel.

Jézus példázata szerint csak az igazul meg, aki erre a bűnvallásra képes. Bonhoeffer profetikus módon azt is mondja, hogy csak a kereszt gyalázatát is vállaló és a vétkeinket magára vevő Krisztussal azonosuló egyház igazulhat meg, és újulhat meg „a Krisztustól elpártolt Napnyugat” az egyház hite által.

Ezért immár korántsem csak önmagunkért viselünk felelősséget, hanem más bűnösökért is, a magunk egyházáért és ezért a Krisztustól távolodó kontinensért, Európáért is.

Kedves Testvérek!

Jézus példázata szerint tehát csak az igazul meg, aki bűnösnek vallja magát, és irgalomért könyörög. Nem dicséretért, földi vagy mennyei elismerésekért, hanem kegyelemért imádkozik.

Megigazulásunk hit által, kegyelemből történhet csak. *Sola gratia!*

Ámen.

